

Између два броја

Почело је врело лето. У Јуну су завршени настава и пријемни испити. Ради се спремају да конкуришу за средње школе, свршени средњошколци за факултете и високе школе, а почиње и сезона одмора.

Конечно је формирана Скупштина и изабрана председница исте. Док овај број предајемо у штампу вероватно је договорен и састав нове Владе. Било је ту ра-зних трговина и натезања око скупштинске већине. Грађани који су гласали за разне политичке опције, могу само немоћно да гледају на све те политичке игре.

Нас у Синдикату образовања Србије, наравно, највише занима ко ће бити будући министар просвете. Нећемо да натађамо, јер смо навикли на разна изненађења. Једино је извесно да Министарство просвете није нарочито интере-сантно, па се баш и не води нека битка за тај сектор.

Очигледно је да политичари са-мо декларативно признају значај просвете, а кад је у питању тај ресор нема баш много заинтересова-них. Шта да се ради. Кад би неко питао просветне раднике каква им министар треба, сигуран сам да би избор био прави. Али, ко нас за шта

Дефинисани први за нову Владу

Последња седница Републичког одбора Синдиката образовања Србије у овој школској години одржана је 26. јуна у Београду. Иако је била несносна врућина, седница је присуствовало 30 чланова Одбора. Тама седнице је био Предлог измена и допуна Посебног колективног уговора за основне и средње школе и домова ученика, као и Посебног колективног уговора за високо образовање.

Председник Комисије за ПКУ мр Јово Гаврић је информисао Одбор да су одржана два састанка Комисије и да је друга (17. јуна) одржана са колегама из ГСПРС “Независност”. Текст Предлога је усатлашен и садржи промене у од-носу на преовитни.

Једна од најзначајнијих одредби је да ће наредна председничкима синдикалних организација 12 одсто (Члан 55.) бити исплаћена само чла-новима синдиката потписанима ПКУ.

Поред тога, предложено је да се јубиларна награда исплаћује и за 35 година стажа, затим, да се држава обавезе да поред Божиф-не исплати и Ускршњу награду, као и да се радни стаж више вреднује:

- до 10 година рада - 0,5% од основнице,
- од 10 до 20 година рада - 0,75% од основнице,
- од 20 до 30 година рада - 1% од основнице,

пита. У Јуну је настављена активност на изради ПКУ за основне и средње школе и домова ученика, као и за високо образовање. Наш предлог првог колективног уговора усатлашен је са колегама из “Независности”. Остало је да се тај предлог усатласи и са колегама из Уније СПРС, па да са заједничким предлогом обадрујемо новог министра. Што се тиче другог ПКУ, његов текст је сличан са помнутим, а од синдиката који учествују у преговорима, Синдикат образовања Србије је једини репрезентативан.

На седници РОС, одржаној 26. јуна 2008. године, усвојен је текст Предлога колективних уговора.

Наш преговарачки тим имаће тежи-нак задатак да се избори за поје-дну одредбе из ових уговора.

Наставља се акција прикупљања потписа за измену Кривичног закона. Већ је прикупљено близу 5.000 потписа. Надамо се да ћемо добити број потписа (30.000) са-ккупити до почетка јесенег заседа-ња Народне скупштине.

У Јуну су одржана два веома успешна семинара. Одбор делегати-сти предшколског васпитања имао је од 12. до 15. јуна у Охрид, зајед-но са колегама из Македоније, успешан семинар на коме су разме-

њена искуства о финансирању ове делатности и колективним угово-рима. О семинару пишемо детаљ-није у овом броју.

Градски одбор Београда имао је, такође, одличан семинар на Дивчибарима. Поред осталог, уче-сници семинара су зарадили по 12 сати обавезног усавршавања, о че-му детаљније пишемо у овом броју. Имамо и редовне прилоге из међу-народне размене, као и тумачење Општег колективног уговора.

Свим запосленима у просвети леп и угодан летњи распуст.

БРАНИСЛАВ ПАВЛОВИЋ

Задаци

- преко 30 година рада - 2% од основнице. Предлог посебног колективног уговора за високо образовање је сличан претходном и ту смо једини преговарачи, јер смо једини репре-зентативан синдикат за високо образовање.

На седници је даље утврђен и План активности за наредни пери-од, где централно место заузимају преговори око потписивања посеб-них колективних уговора, затим редовне седнице Републичког од-бора (29. августа), седнице одбора делатности током септембра, пре-говори о анексу Протокола, а у ве-зи са додатним повећањем цене рада од 5%, затим, наставак орга-низовања едукације чланства кроз једнодневне семинаре, одржавање семинара и за чланове Републич-ког одбора и одбора делатности, као и редовно информисање члан-ства кроз “Синдикално перо”, акту-рирање интернет презентације и са-зивање конференција за новинаре. Што се тиче иницијативе коју смо покренули за измену кривич-ног закона, по коме би се напад на наставника третирао као напад на службено лице, до сада је присту-гло око 4400 потписа из 105 уста-нова. Акција је тек почела и очеку-јемо највећи број потписа по поче-ку нове школске године. И на кра-ју, сумирајући активности у послед-

них месец дана, одржана су два веома успешна семинара. Први, од 12. до 15. јуна, у Охриду за пред-седнике синдикалних организација предшколског установа Синдика-та образовања Србије и други акредитовани семинар за синди-калне активисте из Београда у ор-ганизацији Градског одбора обра-зовања Београда, Колегинице Го-рица Матић из ПУ “Наша радост” из Суботине је поднела извештај о се-минару у Охриду, рекавши да је био веома користан и да смо много тога сазнали од наших колегиница из Македоније о томе како се тамо финансира предшколство, како је организован сам процес васпита-ња и образовања и који су најче-шћи проблеми са којима се срећу запослени у предшколским устано-вама.

Колегиница Рада Николић, се-

кретар Градског одбора Синдика-

та образовања Београда је, тако-

ђе, поднела извештај о семинару

који је одржан на Дивчибарима, од

20. до 21. јуна, уз помоћ Синдиката

образовања Србије. Важно је раћи

да је семинар био акредитован и

да су учесници добили по 12 сати

обавезног усавршавања.

Састанак је завршен око 13.30

и уз коктел смо се опростили до

следећег састанка крајем августа.

МИОДРАГ КАМПЕРЛИЋ

СОС за примену европске праксе

Репрезентативне синдикалне Централне Савез самостал-них синдиката Србије и УГС “Независност” потписале су 29. априла 2008. године са Унијом по-слодаваца Србије, Општи колек-тивни уговор.

До потписивања је дошло после скоро три године неуспешних пре-говора, које је углавном, кочила Унија послодаваца Србије. Тек ка-да је у Унији дошло до смене руко-водећег кадра, ново руководство је одлучило да, ипак, потпише већ одавно припремљен текст.

У овом тексту ћемо покушати да отклонимо неке дилеме које су се одмах после потписивања поја-виле у нашем чланству. Пре свега, морало рећи да се Општи колек-тивни уговор односи само на запо-слене код послодаваца који су чланови Уније послодаваца Србије и на њих се непосредно примењује.

Пошто је запосленима у образова-њу послодавац Влада Србије овај општи колективни уговор, ма како вероватни да је ово тогота ствар, а он био добар, се не односи на нас поменуће.

Многи су одмах помислили да ће неке одредбе Општег колектив-ног уговора моћи да се непосредно примене на све запослене, али то у овом тренутку није могуће. Посто-ји, истина, теоријска могућност да министар за рад и социјалну поли-тику својом одлуком прошири деј-ство Општег колективног уговора или појединих његових одредаби и на запослене којима послодавац није у Унији послодаваца Србије, па у крајњој линији и на све запо-слене (Члан 257. Закона о раду).

Одлуку о проширеном дејству министар донеси по прибављеном мишљењу Социјално – економског савета, а на захтев једног од уче-сника у закључивању Општег ко-лективног уговора. Када би мини-стар проширио дејство Општег ко-лективног уговора и на оне запо-

слене којима је послодавац Влада Србије, запослени у образовању би сигурно имали значајне користи од тога. Да поменуемо само оне најва-жније:

1) **минули рад** би се **вредно-вао са 0,5% по години стажа**,

уместо садашњих 0,4%;

2) **запослени би добијали то-пли оброк у висини 20 одсто од просечне месечне зараде у при-вреди Републике, према послед-њем објављеном податку репу-бличког органа надлежног за по-слове статистике;**

3) **регрес за коришћење годи-шњег одмора ако запослени има право на годишњи одмор у висини 10 просечне месечне зараде у ре-публици према последњем обја-вљеном податку републичке ста-тистике.**

Конкретно према последњим објављеним подацима за мај, то-пли оброк би износио око 6.400 ди-нара, а регрес око 32.000 динара. Многи запослени у просвети су по-веровали да је ово тогота ствар, а неки мали синдикати већ шаљу до-писе по терену као да је све завр-шено и запослени већ треба да приме регрес. Међутим истина је, нажалост, много другачија.

Још 2001. године, када је доне-шен Закон о платима у државним органима и јавним службама, то-пли оброк и регрес су уграђени у коофицијент запосленима. Тако су запослени у школама и домовима ученика добили кроз увећани кое-фицијент за 3,03 накнаду за топли оброк и регрес, а запослени на фа-култетима и вишим школама кроз увећани коефицијент за 3,13 на-кнаду за топли оброк и регрес.

Пошто се топли оброк и регрес третирају као зарада на њих се плаћају сви порези и доприноси. Проста рачуница показује да, ако би се одредбе Општег колективног уговора у вези са топлим оброком

и регресом, непосредно примени-вале на 120.000 запослених у обра-зовању, држава би морала годи-шње да обезбеди најмање још 20 милијарди додатних пара у буџету за те намене.

Тешко је поверовати да би Ми-нистарство финансија дало сагла-сност на такав одлуку узимајући у обзир најављено повећање пензија за 10 одсто. Иначе, све иде из истог буџета. Сигурно је да би ово могло да се деси тек следеће годи-не, када се у буџету обезбеде средства за те намене. Ако се узме у обзир и чињеница да има око 350 хиљада директних или индирект-них (зарадство) корисника буџета, онда се долази до цифре од око 60 милијарди годишње потребних средстава само за топли оброк и регрес.

Ову анализу смо извршили, не зато што смо против Општег колек-тивног уговора, већ да покажемо какво је реално стање ствари. Имајући у виду искуство земаља у нашем окружењу, Синдикат обра-зовања Србије се залаже да се вредност топлих оброка и регреса уговара у преговорима репрезента-тивних синдиката и Владе Репу-блике Србије, као што је то случај у Црној Гори, Македонији, Слове-нији и Хрватској. Такође, сматрамо да је вредновање минулог рада од 0,4% на години стажа недопустиво ниско и најниже у целом региону.

И на крају имамо Закон о раду који то експлицитно не предвиђа. Синдикат образовања Србије се залаже да Влада Републике Срби-је са репрезентативним синдикати-ма јавних служби потпише Општи колективни уговор за јавне слу-жбе, што је такође, пракса у већи-ни земаља Европе, а у нашем окру-жењу сви имају такав уговор.

БРАНИСЛАВ ПАВЛОВИЋ

Из пера уредника

Значај Колективног уговора

Из правног угла

покретност. По добијању сагласности и спроводењег поступка јавног оглашавања за избор најповољнијег закупаца на начин и по поступку предвиђеном законом, уговор закључује директор установе, односно школе, у складу са чланом 12. Закона о буџетском систему, у класификацији буџетских примана, средства од заку-па су утврђена као приходи од имовине.

Ј. ЈЕРКОВИЋ

О колективном уговору одмах са новим властима

де потписан. Такође, приказан је и ПКУ за друштвене делатности са свим побогљашњима у односу на стари.

Другог дана рада семинара, најпре је одржана седница Одбора делатности, на којој су верификовани мандати нових чланова Одбора: Гордани Ђорђевић из Куле уместо Драгана Фирштнер, Зденки Милановић из Сремске Митровице уместо Анђелке Кељевић. Бриљани Петровић из Десктовоца уместо Весне Јовановић, а нове чланице су Радмила Ђурић из Апатина и Весна Ђорђевић из Лесковца.

Следећа тачка дневног реда је био Предлог закључака Семинара, који су припремили председница Одбора Ђурићца Врбашиќ, потпредседник Синдиката образована Србије за ову годину, одржан је, од 12. до 15. јуна, у прелепом Охриду. Семинару је присуствовало тридесетак учесника из целе Србије, председник и потпредседник Републичког одбора. Такође, ту су били и наши домаћини из Синдиката образована науке и културе Македоније са председником Дојчином Цветановским и колегињима из предшколских установа у Македонији. На семинар је позвана и председница Министарства просвете, али је због објективних разлога била спречена да учествује.

Првог дана рада семинара, после отварања и поздравних речи председника, учесници су говорили о сарадњи предшколских установа са локалном самоуправом. Одржане су кратке презентације предшколских установа у Апатину, Бечеју, Старој Пазови, Кули, Врњу, Смедереву, Лесковцу, Алексинцу и Кикинди. Из презентација се могло констатовати да је сарадања са локалном самоуправом различита од места до места. Дакле, искуства су и позитивна и негативна. Запослени у појединим установама у материјално социјалном положају прете запослене у образовању, али је још велики број установа које нису укључиле координаторе са Уредбом за основно образовање, имају нижу цену рада и немају потписан колективни уговор. У погледу ваљитно образовањг рада установа, може се констатовати да је, углавном, добро организован, да често учествују на разним такмичењима и постижу добре резултате.

У поподневном раду тема је нешто измењена у односу на програм, јер представница Министарства просвете нису присуствовале, па је у том делу колегињца из Македоније Весна Недељковска одржала презентацију Посебног колективног уговора за предшколске установе, који је већ припремљен и само се чека на формирање владе и министарства да бу-

Закључци

1. Сарадња и комуникација са локалним заједницама (експлуативном општина) мора бити континуирана. Неопходно је да синдикатне организације одмах припреме предлог захтева у циљу побољшања материјално - социјалног положаја запослених у предшколској установи и да их упуте пре формирања општинске владе, у том правцу треба припремити предлог колективног уговора у установи и почети преговоре за његово потписивање. Дакле, од огромне важности је да локалне власти од самог почетка, "нагласно" на редовни дијалог са синдикатом. Увек када дође до промене координатора или цене рада за основно образовање, одмах треба са тим упознати локалну самоуправу и тражити преговоре о усклађивању.

2. На семинару је констатовано да је информисаност на нивоу чланства - Покрајински одбор - Републички одбор добра и да са добијеним информацијама треба упознати не само чланство синдиката, већ и директора установе, Управни одбор и локалну заједницу. Неопходно је афирмисати све постигнуте резултате у раду како на локалном нивоу тако и шире на нивоу покрајине и републике. У ту сврху треба користити средства јавног информисања, локални радио ТВ и друге медије.

Такође, закључено је да се у наредном периоду пољна афирмација предшколских установа кроз билтен Синдиката образовања Србије - "Синдикатно перо", затим "Прогресни преглед", веб сајт Синдиката образовања Србије и друго.

3. Од Републичког одбора се захтева да одмах по формирању нове Владе и ресорног министарства, успостави непосредан контакт и иницира хитно доношење Закона о предшколском васпитању и образовању, као и посебне уредбе о координаторима за запослене у предшколским установама;

4. Учесници семинара поздрављају овакав вид оспоређивања чланства за синдикатни рад и предлажу наставак организовања семинара и убудуће, уз укључење још већег броја учесника;

5. Републички одбор ће одмах по формирању нове Владе тражити од Министарства просвете тумачење одредаб Закона о високим образовању, које се односе на стицање звања и акредитацију високих школа и факултета.

МИОДРАГ КАМПЕРЕВИЋ

Стручно усавршавање по акредитованим програмима

Планом Градског одбора синдиката образовања Београда за 2008. годину планирано је да се започне са стручним усавршавањем чланова Синдиката образовања акредитованих програма. У том смислу организован је и одржан семинар, од 21. до 21. јуна, на Дивчибарима у хотелу "Маљен".

Организацију семинара помогао је Синдикат образовања Србије. Учеснике семинара пре почетка рада је поздравео председник Синдиката образовања Србије Бранислав Павловић.

вршавање запослених у образовању. Поред семинара, који је по речима присутних био оцењен високом оценом, чланови су упознати са предлозима за измене и допуњење Посебног колективног уговора за основне и средње школе и домовне ученике и водили разговоре о радно правној заштити запослених са правним саветником Синдиката образовања Србије Јованом Јерковићем.

Вече у хотелу "Маљен" је протекло уз музику, љубавност особља хотела и лепо дружење. Овакав вид окупљања запослених се покакао корисним и Градски одбор ће у том правцу наставити свој рад.

РАДА НИКОЛИЋ

После поздравне речи учесници су приступили раду, тојест реализацији семинара из Каталога програма стручног усавршавања запослених у образовању за школску 2006/07, 2007/08 и 2008/09 годину. Упознати и покренути - развиј друштвени код ученика" за 34 члана Синдиката образовања Београда. Корисници семинара су добили уверења на 12 сати и тиме смањили своју обавезу према Правилнику о стручном усавршавању да у досијеима имају 100 сати стручног усавршавања.

Уз реализаторе програма Живку Ђорђевић и Светлану Спасић рад се одвијао у пријатној атмосфери кроз следеће садржаје: ка-

ност и развија позитивну атмосферу.

Градски одбор ће наставити у наредном периоду да пружа подршку својим члановима и организовати семинар који ће омогућити члановима обезбеђивање одређеног броја сати стручног усавршавања по акредитованим програмима из Каталога за стручно уса-

Пример синдикалне борбе

Занимљив пример синдикалне борбе стигао нам је из Велике Британије. Наиме, Синдикат универзитета и колеџа УСУ је од 13. јуна Универзитет у Килу ставио на „сиву листу“. Термин „сива лист“ односи се на доброволно одбијање учешћа у академским и осталим активностима на Килу, где год је то могуће.

Повод је покушај Универзитета да принудно отпусти 38 припадника академског особља без преговора, као и претња управе Универзитета да ће смањити плате за

четвртину онима који буду учествовали у предстојећем легалном штрајку.

Синдикат УСУ подстигне своје партнере и колеге да покажу подршку колеџама из Кила тако што неће присуствовати, говорити ни неће објављивати своју академску конференцију на Килу, неће се пријављивати за посао, неће држати предавања на Килу, неће прихватају позиве да буду гости-јуби професори или истраживачи, неће писати ни објављивати у часописима које издају и неће пот-

писивати нове уговор као испитивачи.

О својој одлуци, они који прихватају предлог Синдиката, обавештавају и Синдикат и Универзитет, шаљу поруке подршке, потпису петицију и о читању чактивно-сти обавештавају своју академску заједницу и колеге са којима сарађују.

Наравно, драгоцена им је и подршка и помоћ других синдикалних организација спремних да се укључе у бојкот.

Б. В.

У Охриду одржан семинар за „предшколце“

На Дивчибарима одржан семинар ГОСО Београда

Изазови планирања факултетске наставе за специјалне едукаторе за рад са ромском децом (2)

Инклузивна култура школе

Школка култура може се дефинисати као базични школски норми, вредности, уверења, традиција и ритуали који је настојавају да се у процесу заједничког рада, решавања проблема и сучавања са тешкоћама. Овај сет небројаних очекивања и вредности обликује начин понашања, мишљења и осећања у школи (Peterson & Deal, 1998, према Sampston & Elkins, 2002).

Истраживачи су у прошлости сугерисали услове који су неопходни да би школа успешно одговорила на потребе различитих ученика. Sampston и Elkins (2002) разматрају те проблеме у оквиру четрих сегмената који треба да обезбеде и укажу на постављање инклузивне културе школе, уместо простог увођења инклузивне политике у школе. Инклузивна култура школе, према њима почиња на:

● **Колaborативно решавање проблема**, као одговору на тешкоће ученика у савладавању градива (ignorant and prilika да се дискутује о програмима, начинима прољењања, средствима и организацији активности са другим наставницима у сличним ситуацији, омогућава размену добрих идеја и повећава вероватноћу решавања тешких проблема са којима се сучавају наставници који подучавају разноврне групе ученика);

● **Инклузивним веровањима наставника** (приступил подучавању и учењу производе подмрзавано схватање да се различити образовани потребама, традиционално (недигитално) и инклузивно, која резултирају различитим приступима у међуљудским односима и пракси подучавања, тако да инклузија не може бити постигнута простим модификовањем традиционалних и искључивих идеја и организационих стратегија);

● **Предности рефлексии, визији и промени** (реч је о школи у покрету, која континуирано тежи развојању и побољшању начина на које реагује на изазове са којима се сучава);

● **Планирању и подучавању за учење различитих карактеристика** (фокус планирања наставе треба да буде они који уче, а не сам садржај коме се подучавају).

Истраживање инклузије у једној средњој школи у Аустралији показало је да специјални едукатори сматрају да је најважнији део њиховог ангажовања, у стварању инклузивне културе у овој школи, помагање наставницима у планирању различитих приступа у подучавању/настави, чиме доприноси развоју професионалних активности наставника (Sampston & Elkins 2002).

Почетак на универзитету

Дух инклузивне школе почиње да се ствара већ на универзитету кроз формирање будућих студената за рад са децом са посебним потребама. "радиони елементи тог процеса су сви учесници у

образовању и садржаји који се обрађују. Образоватељи специјалних едукатора за рад са ромском децом треба да се ослања на сазнања која имамо о карактеристикама кандидата који се уписују на студије и неопходним недостигајним знањима у постобјект куркулуму.

Општу климу студирања специјалних едукатора, код нас, обликује велики број студената, доминантност великог отпрембене студената (Арсеновић и Јовић, 2007). Између осталог, као последица се јављају тешкоће у комуникацији студената са наставним особљем, између самих студената, као и међу самим наставним особљем (појачава се апатија, број конфликата, незадовољства итд.).

Истраживање стереотипа и социјалне блискости студената FASPER и психологије (Арсеновић и сар. 2006) показало је да садржаји који се уграђују наставу треба систематски да "раде" на смањивању њихових предрасуда, како би их припремили за будући рад са ромском децом.

Резултати сугеришу да студенти ова два факултета имају стереотипно виђење Рома које манифестују кроз атрибуцију особина и занимања припадника ове етничке заједнице. По њима, Роми су прљави, веолики, музикални, необразовани и склони лажи и крађи, а одговара им да буду радници у комуналним предузећима (бурбегари, чистачи улица, кондуктери, радници у градској зеленили), задављачи (певачи, музичари, гитаре, итрачи) и трговци (препродавци, шверцери).

Упркос израженим предрасудама, студенти показују спремност за ступање у велику испитивачку односа са Ромима, а проценти прихватања се крећу од 18,9% до 97,6%. Прихватање је најизраженије у области дозволе боравка или посете држави у којој живи испитивач, а најмање у области љубави, односно склапања брака са припадником ромске заједнице.

Кроз садржаје и облике наставног рада са студентима психологије и дефектологије требало би смањивати социјалну дистанцу. Том процесу повећавања социјалне блискости доприноси би уписивање ромских студената на ове студије, повећање удела испуственог учења и емпатије, практиковање акционих (еманципаторских) истраживања и развијање критичког мишљења. Посебан значај у едукацији студената треба

дати познавњу ромских језика, родних класних и узраских разлика у учењу (са знањем), као и културних специфичности Рома и истраживачке етике студената.

Полазећи од значајнијих резултата Универзитета у пројектом раздобљу онекујемо да ће се одржати постигнути научни, хуманистички и етички ниво рада, као и да ће се и даље напоритава на у интервју садашњих генерације и генерација које долазе.

Морална одговорност

За обликовање високошколски образоване особе предуслови су, не само стилане знања и развијање способности и вештина, за рад на темељу научних спознаја и достигнућа, него и развијање етичке свести, моралне одговорности и савести.

У складу са општом тежњом за остваривањем добробити сваког појединог члана наше друштвене заједнице универзитетски радници и студенти увек треба да раде у интересу остваривања човека и хуманизације друштвене средине. Радећи са човеком, универзитетски наставници примaju на себе све оне одговорности које проистичу из односа са људима. Сваени своје дужности не смеју оставити моралну свест и студенти треба да преузму част обавезу да се у свом позиву придржавају *духовних моралних начела*. Она су универзална и категоријски заштећу примену, занемарујући својевољно притиске нормалног, пожељног, корисног, које је наметнуто разним личним и друштвеним обзирима и бригама (Петровић, 1995).

Универзитетски наставник треба да ради савесно, пожртвовано, хумано и по својме знању, које не сме употребити противно начелима хуманизма. Он треба да пружи научну и стручну помоћ свима и кроз лични пример афирмише људско достојанство. У супротном, се опредељују за изабрану необавештеност, посебан облик неовраштености, који подрива аутономно опредељивање за незначај, чиме их ослобађа неких противуречности и непријатних облица (Петровић, 1995).

Дужности универзитетских наставника су пратеће научним достигнућа и стручно усавршавање, преносење знања на сараднике и студенте, и активно учествовање у научним, стручним и друштвеним делатностима. Они се обавезују да у овом циљу непрестано прати шта и страна, најбоља научна и наставна достигнућа и да ће их допуштавати властитим резултатима. Наставници треба да се старају о развоју научног подмлатка и стварању услова за њихов напредак. Универзитетски наставници, сарадници и студенти треба да се залажу за подизање нивоа васпитања и образова-

ња, кроз укључивање свих универзитетских субјеката, консултацијама, увођењем у научни рад и другим активностима. У ту сврху ће омогућавати максималну успешност студија, уз остало, и окупљањем студиских помагала.

Такође, он треба да се активно оданосе према јавности, како би јој предрчили могућности и ограничења науке, и створили повољне услове за ширину примене њених достигнућа.

Прихватајући ова начела, универзитетски радници и студенти обавезују се да ће у раду и друштвеној делатности усавршавајући и развијајући моралну свест своје средине, успоравати и јавно окупити њихово кршњење (Арсеновић Павловић и Кривић, 1996).

Пошто су хуманистички оријентисани научници носили субјективност, а не објективног приступа науци, они су у обавези да јединку опажају као целину, самосвесну и јединствену, и да јој признају право на пројективност, аутономију и владања, способност избора и сврховитост понашања. Таква особа је несазнатљива без узимања у обзир њеног референтног оквира, па се као прворедни циљеви науке постављају: разумевање, саморазумевање, постигање свестраног развоја и самодетерминације. Одговарајуће методолошке претпоставке и приступи су хелистички, идиографски, феноменолошки, херменевтички. Однос истраживача и испитивача је однос два субјекта, а адекватни облици истраживања су: студија случаја (Арсеновић, 1988, према Савић и Арсеновић, 1996).

Сматрамо да субјективни тип науке (психологије) треба да буде основни узор у развојању Ромологије. Пошто су хуманистички оријентисани научници носили субјективност, а не објективног приступа науци, они су у обавези да јединку опажају као целину, самосвесну и јединствену, и да јој признају право на пројективност, аутономију и владања, способност избора и сврховитост понашања. Таква особа је несазнатљива без узимања у обзир њеног референтног оквира, па се као прворедни циљеви науке постављају: разумевање, саморазумевање, постигање свестраног развоја и самодетерминације. Одговарајуће методолошке претпоставке и приступи су хелистички, идиографски, феноменолошки, херменевтички. Однос истраживача и испитивача је однос два субјекта, а адекватни облици истраживања су: студија случаја (Арсеновић, 1988, према Савић и Арсеновић, 1996).

Сматрамо да субјективни тип науке (психологије) треба да буде основни узор у развојању Ромологије. Пошто су хуманистички оријентисани научници носили субјективност, а не објективног приступа науци, они су у обавези да јединку опажају као целину, самосвесну и јединствену, и да јој признају право на пројективност, аутономију и владања, способност избора и сврховитост понашања. Таква особа је несазнатљива без узимања у обзир њеног референтног оквира, па се као прворедни циљеви науке постављају: разумевање, саморазумевање, постигање свестраног развоја и самодетерминације. Одговарајуће методолошке претпоставке и приступи су хелистички, идиографски, феноменолошки, херменевтички. Однос истраживача и испитивача је однос два субјекта, а адекватни облици истраживања су: студија случаја (Арсеновић, 1988, према Савић и Арсеновић, 1996).

Савић (2008) истиче да је идентитет променљив и сложен појам. Предлаже да професионалци почну да користе синтагму "родни идентитет" Ромкиња. Према њеним налагама (2007) око 70% Ромкиња су самохране мајке и предлаже да се искористи то знање у конципирању образовне политике. Такође, предлаже да Ромкиње, које су завршиле на факултетском нивоу Школу ромологије буду посматрачице и истраживачице у решавању проблема интервенције Рома, то би могло бити и један од почетака инклузивних истраживања, потеза са универзитетом, у пројектима који би се односили на изучавање процеса интервенције Рома у већинско друштво.

развоја у лингвистичком и ванлингвистичком погледу. Двојезично дете у лингвистичком погледу мора да отвори и увоји два језика, са свим њиховим особеностима. Истовремено, оно је изложено повећаној социјалној стимулацији и потреби „прекопчавања“ језика на језик (Голубовић и Јовановић Смић, 2002).

Комисија за изучавање живота и обичаја Рома, при Српској Академији наука и уметности, формирана је пре двадесет година.
Њоме је председавао академик др Милош Маџура, а после њега др Љубомир Гадић до данас

Утицај двојезичности на когнитивни развој и школски успех је огроман. Аутори Куминс (Cummins, 1986), и Куминс и Савин (Cummins и Svalin, 1986) разрадили су две хипотезе о њиховом односу: хипотезу прата и хипотезу о развојној међузависности.

Хипотеза прата тврди за могући позитивни утицај на образовање и когнитивни развој постоји одређени праг у језичком значају који мора да достигне појединца. Он подрива ова посудања два различита критична нивоа: ниски праг и виски праг. Ниски праг је критична граница испод које лежи недовољно познавање језика, а виски праг значи добру језичку развиленост која је уобичајена за једнојезичне особе. Да би се избегли негативни утицаји двојезичности на когнитивни развој и на школсковање ниски праг мора бити премашен Голубовић и Јовановић Смић, 2002).

Ауторке:
Др Марина Арсеновић Павловић
Мр Зорана Јовић
Наташа Буџа
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Београд

Важност познавња ромског језика
Свејка Савић (2006) истиче да је ромски језик транснационалан и сматра да стручњаци који се баве политиком планирања и интеграцијом (и инклузијом) морају кренути путем транснационалне сарадње. Они треба да створе мрежу која ће инспирисати и пружати подршку, а не наредивати или контролисати. Њихов најнепореднији задатак је практичне прилоге да подстигну развој и ширење писмености на ромском језику. Према мишљењу ове психолингвисткиња, стандардни језичке политике сучавају се са посебним изазовима: они морају одолети језик од идеолошке дојдаци писмености, писменост треба схватити као простор отворен за усавршавање између ученика у комуникативној интеракцији, простор који учесници обликују према сопственим потребама и жељама, а не као пуки израз појаности према неком централном ауторитету. Корисници ромског језика су се опредељили за језички плурализам, а задатак експерата је да их подрже у његовом

Изазови планирања факултетске наставе за специјалне едукаторе за рад са ромском децом (2)

Узроци, ефекти и начини превазилажења

те особа постаје неефикасна у својим животним и професионалним улогама.

Стрес на радном месту, конкретно у образовању, доводи до смањења ефикасности у реализацији образовно-васпитног рада, незадовољства, проблема у породичном и здравственом животу, синдрома хроничног умора... Испраживања Светске здравствене организације и Међународне организације рада (2007. године) указују да је рад у образовању на трећем месту по стресности, одмах после полицијских службеника, ватрогасца, затворских чувара, који деле прво место и помоћно-медицинског особља, које се налази на другом месту.

Такође, у 2007. години, Организација синдиката земаља ЕУ (комитет за образовање) спровела је опсежно истраживање о процени стреса у образовању (на радном месту наставника), које је урађено у 38 синдиката у 27 земаља Европе. Међу стресовима који су прворангирани налазе се: изградње на послу, преоптерећеност професионалном улогом, повећање броја ученика по одељењу, неприхваћиво понашање ученика, лоше управљање школом, недостатак подршке управе школе. Лоше плате, страх од проучивања, недостатак подршке колега, као и неиспуњеност радног места и немogućност напредовања у каријери налазе се на зачељу ове ран-листе.

Овој чињеници треба додати и појаву мобинга, која поред свакодневне изложености стресу додатно угрожава особу на њеном радном месту. У актуелном образовном систему не постоје институције које се баве овим проблемом, сем синдиката, који се уопштено баве радно-правном заш-

титом радника и често су жртве мобинга.

Потребно је променити улог посматрања за запошлене у просвети и то у улог ширих психолошких/личних потенцијала носила образовано-васпитног рада. Они треба ефикасно да спроводе одређене програмске циљеве и задатке.

Дакле, намеће се потреба за:

- прошеном стресогених фактора у нашим школским условима,
- испраживањем њихових ефеката, и

● дефинисањем начина улагања њиховог делства (превазилажења и контроле стреса) у практичном раду са наставницима.

У септембру 2008. године планирано је пилот испраживање на 50 школа у нашој земљи и компаративна анализа са испраживањем Организације синдиката земаља ЕУ (комитета за образовање) уз практичне импликације.

Пројектоване практичне импликације се могу свести на три нивоа подршке:

- На индивидуалном плану (белукација - семинари о начинима превазилажења и контроле стреса)
- На плану сарадње са локалном средњом (прежа подршке државом мобилна на радном месту и стипендија за превенцију утицаја стреса на квалитет рада наставника)
- На плану функционисања унутар организације (процена и планирање начина превазилажења стреса за сваку школску годину у сарадњи директора и синдиката - подела послова, побољшавање комуникације, начин решавања актуелних проблема).

● На плану функционисања унутар организације (процена и планирање начина превазилажења стреса за сваку школску годину у сарадњи директора и синдиката - подела послова, побољшавање комуникације, начин решавања актуелних проблема).

ДАНИЈЕЛА ЧВРОВИЋ

Социјално партнерство у стручном образовању

У Горнину је крајем маја у организацији Европског фонда за обуку одржана једнодневна припремна радионица у оквиру пројекта „Укљученост социјалних партнера у образовање и обуку у туризму и грађевинарству“.

Европски фонд за обуку финансира пројекте реформе стручног образовања у великом броју земаља, па и у Србији. С обзиром на различита искуства и степен развијености стручног образовања и његовог прилагођавања захтевима тржишта, организација се различито активност које доприносе се реформи стручног образовања. У Србији се реформа стручног образовања до сада реализовала у оквиру CAPDS програма. Резултати су видљиви у дефинисању програма стручног образовања за нове профиле и формирању пет центара за стручно образовање.

Као слаба тачка реформских напора оцелена је недовољна укљученост социјалних партнера и потреба њиховог оспособљавања за активно учешће у процесу реформе стручног

Мастер ниво

Образовање наставника траје дуба да буде тако структуририсано и таквог трајања да омогући стилање продубљених квалификација у свим релевантним предметима, укључујући педагошку праксу. Да би се испунили ови захтеви, ЕТУСЕ снажно верује да циљ треба да буде образовање свих наставника на Мастер нивоу. У већин случајева, то захтева да се специфично образовање наставника организује до Мастер нивоа (истовремени модел), док у другим случајевима захтева да студенти са Мастер нивоом у специфичним предметима добију педагошку обуку да се квалификују као наставници, као што је чест случај са наставницима на вишем средњем образовању (консекутивни модел).

Министри образовања у ЕУ се недавно припремили заједничку пренорјку којом промовишу да наставници током почетног образовања постигну висок ниво компетенција, која је у многим такмаца у истој равни као и визија образовања наставника коју има ЕТУСЕ, укључујући и вишеструке компетенције наставника; да се створи безбедно и привлачно школско окружење; да се учи ефикасно у хетерогеним одељењима ученика са различитим социјалним и културним пореклом и са разноврсним способностима и потребама; да раде у сарадњи са колегама, родитељима и широм заједницом; да развију нова знања и буду иновативни кроз ангажовање у пракси и испраживању; те и да постану самостални ученици у свом професионалном развоју током каријере. По мишљењу ЕТУСЕ, следећи је корак, који министри треба да предузму, да раде на томе да образовање наставника буде на Мастер нивоу.

Охрабрене мобилности међу различитим нивоима

Образовање треба да будућим наставницима обезбеди довољно стручности како би их охрабрило на покретљивост унутар различитих нивоа образовања и различитих професија унутар образованог сектора. Треба да постоји блиска веза и mogućности мобилности од предшколског образовања до универзитетских наставника уз обезбеђивање додатних квалификација. Образовање наставника треба да отвори и mogućност за постдипломске студије и mogućност за програме образовања наставника на докторском нивоу како би се обезбедило наставницима са Мастер нивоом да развију своју стручност и подлићну ниво квалификација, ако желе.

Шире почетно образовање треба да оспособи наставнике да одговоре сталним изазовима тржишта запошљавања и изазовима мобилности. ЕТУСЕ, такође, на-

глашава значај образовања наставника у односу на Европски оквир квалификација и Националне оквире квалификација. Мора се осигурати да квалификације наставника буду стављене на одговарајуће место и на националним и у европски оквирима квалификација.

Професионална аутономија наставника

Висококвалификована професија осигурава најбољи благан између професионалне аутономије наставника и њихове јавне и друштвене одговорности. Професионална аутономија наставника је од кључног значаја у развоју квалитета у образовању. Професионална аутономија значи слободу наставника да уобличи образовање, које се даје ученицима у оквиру националног/регионалног законодавства, политике институције и циљева и акционог плана институције. Професионална аутономија не значи да наставници могу да раде шта се њима свиђа, али да су они, будући да познају ученике, најповољнији да одлуче које методе да употребе како би створили најповољнију ситуацију за учење. Треба да постоји генерално поверење у професионалну експертизу наставника. Како се настава реализује у одељењу никад не треба да прописује особа ван реалности ученице. То не значи да одговорни органи не треба да сугеришу нове методе у настави кроз обуку наставника, професионални развој и друга средствима. Наставницима је значајно и неопходно да сазнају нове приступе и моделе, али то никада не треба да се претвори у праксу да се диктатом одређује који метод треба да се употреби.

Институционални оквир и трајање

Образовање наставника се реализује у много различитих институција које имају различите наиве верзјетива. Универзитетским колеџима или специјализованим институцима. Што се тиче трајања образовања, оно се разликује по земљама. Трајање програма образовања наставника за основно образовање је три године у осам земаља ЕУ/ EFTA, четири године у 15 земаља и пет година у седам земаља. Две земље (Ирска и Румунија) имају програме образовања наставника у трајању и три и четири године. За ниже средње образовање просечна дужина образовања наставника је 4,5 година, а за више средње образовање просечно 4,8 година. Општи тренд је да се дужина почетног образовања наставника повећа, тиче то је што се нашег погледа тиче доследно са нашим захтевом да наставници буду образовани на Мастер нивоу. У многим земљама

образовање наставника за основно образовање је повећано на четири године и постало је програм на универзитетском нивоу, а према наставника за средње образовање је повећана за једну годину и оно је достигло ниво постдипломских квалификација.

Европски синдикати образовања сматрају да је неопходно пронаћи праву комбинацију између наставне праксе као једног од елемената у формалним образовним програмима и наставне праксе која се организује као засебни часови у школи. Однос времена проведеног у професионалној обуци варира у земљама ЕУ. Последњи расположиви подаци показују да када се образовање наставника одвија на универзитетском нивоу, удео професионалне обуке наставника у њихним разредима основне школе) са највишим уделом у Ирској, Мађарској, Мaltiи, Финској и Словенији. За више разреде основне школе, удео времена проведеног у професионалној обуци је генерално нижи - креће се од 9,1% до 58,3%, са само три земље изнад 50%: Белгија (француска заједница) Немачка и Мlалта. За више разреде основне школе, учешће професионалне обуке у наставним вештинама (и теоријске и практичне) ретко прелази 30%, изузев у Немачкој, Мaltiи и Великој Британији и у мењем обиму у Италији, Луксембургу и Аустрији, са нешто више од 30%. У већини земаља ЕУ, учешће варира између 14 и 30%.

Програми обуке наставника треба да обезбеде солидну обуку у знању предмета заједно са методолошким знањем и праксом у одељењу. Понекад је веза између теорије и праксе слаба због недовољне рефлективне праксе. Школска пракса понекад изгледа неповезана са сазнањима о раду на часу које се стице у образовању. Комбинација између теорије и праксе треба да се унапреди да би се олакшао рад у одељењу. У пракси се утемелјују односи специфичног партнерства између школа и колеџа или универзитета.

Односи између институција и школа

Неопходно је створити беоље везе између школске праксе и програма образовања наставника. За синдикате, школе су такође окружење учења за наставнике у обуци, пошто најiskusнији наставници (ментори) имају важну улогу помажући будућим наставницима у анализи свог практичног рада у одељењу. То такође значи да ментори треба да имају одговарајуће квалификације и приступ истраживању да би испунили своје задатке. Синдикати сматрају да треба да се развија менторски систем унутар школа.

Б. ВИШНИЋ*(наставнице се)*

Стрес у образовању

Образовање наставника у Европи (5)

21 популарна заблуда о учењу

Митови у образовању:

Да ли су деца ни бољи математичари, да ли музичко и спорт чине децу интелигентнијим, да ли натпросечно интелигентна деца треба да прескачу разреде? Немачки часопис „Фокус школа“ пронашао је збуњујуће одговоре

Ако би образовање било валу-ва, колико би та валута вредела? Баш тако. У времену растуће глобализације и смањеног

броја радних места, родитељи поклањају образовању много већу вредност него што је то било раније. Ми желимо нашим покољенима перфективну будућност, зато је успех у школи за нас толико значајан. Ми контролишемо дечије задатке, остварујемо контакт са наставницима, испитујемо децу енглеске речи. Међутим, већ одавно то није довољно. Трудимо се да будемо стално у току по питањима која се тичу образовања. Тако смо научили да латински доприноси логичном размишљању, да свирање виолине утиче да смо математички способнији.

Пажљиво смо слушали истраживаче, који су нас наговарали да пуштамо нашу децу да уче енглески од најранијег узраста. Доноси-

👉 *Lingvam latinam discere cogitationem rationalem auget stultum est?* 👈

👉 *Латински унапређује*

Логично размишљање

Онај ко учи латински, тај је нау-чно да барата дугачким, комплико-ваним реченицама. Главна реч и придев који обележава ту реч могу да стоје неколико редова одвоје-ни, тако да ученик који хоће да преведе неку реч са латинског мо-ра да поступа тачно методски и ер-зактно. Али, да ли то поспешује ло-гично размишљање? Истраживачи, као што је Елизабета Штерн, која је управо то истраживала, каже: НЕ.

Ученици који уче латински не решавају задатке из логике боље од својих другова.

Они који се залажу за латински језик, кажу да је латински матер-њи језик Европе. Уз помоћ овог ба-зинског језика ученици би могли нај-боље да науче како језици функцио-нишу. Донедавно уопште није ис-траживано да ли ученици латин-ског имају предности ако уче тур-ски или руски језик. Додуше, науч-ници су истраживали да ли су уче-ници који уче латинско бољи од својих другова који уче француски. Дошли су до закључка да су учени-ци који уче латинско у шпанском је-зику направили више грешака од оних који су савладали француски.

Следећи резултати охрабрили обожавате латинског језика. Гим-назијалици који су четири године учили латински, могли су да праве комплексније реченице од оних ученика који га ниоу учили. Учени-ци који су учили латински били су бољи у уочавању грешака у сложе-ним реченицама на немачком јези-ку и били су бољи у прецизној са-гледавању речи у реченици.

ли смо им задатке за развој логич-ког размишљања, возили их на спортске терене, пошто истражи-вачи тврде да те активности пове-ћавају квоцијент интелигенције.

Међутим, да ли је тачно све ово, што ми мислимо да знамо? „Фокус школа“ се распитивала о свему овоме и сазнала да је до-ста тога и погрешно.

Родитељи треба да се мало ви-ше опусте – овако гласе добре ве-сти. Деца нису глупија ако у школи не уче латински, деца неће губити у школи ако одбију да раде вежбе копирања мозга, деца неће губити у школи ако уместо лупања по кла-виру постану чланови неке позори-шне групе.

У исто време родитељи могу да помогну својој школској деци. Они могу да их охрабрију, могу да их те-ше ако постигну неуспех, могу да похвале њихов труд и упорност. Треба исто тако да им саопште и непријатне истине. Ако Филипус хо-ће да оствари добре резултате у физици, треба му рећи да заређе столицу и да добро научи и то фи-зику. **СЛАУДИА ЛАСОВС**

👉 *Lingvam latinam discere cogitationem rationalem auget stultum est?* 👈

👉 *Спорт и мождане вијуге*

Спортисти нису баш при чистој памети. Мађутим, данас влада потпуно другачије мишљење. Спорт не тренира само наше тело,

него тренира и наше мождане вију-ге. Добри спортисти су духовно у бољој форми од оних који се не ба-ве спортом. Међутим, за ову тео-рију не постоје научне студије. Они који се баве истраживањем инте-лигенције су, додуше, уверени да мозак има користи од спортске ак-тивности. Онај ко је у покрету, на-паја мозак великом количином кр-ви, на тај начин већом количином кисеоника и таквим деловањем долази до настанка спојене нерв-них ћелија. Тако активирање нерв-не ћелије треба да су оспособље-не за учење. Додуше, ови много-струки спојеви одумиру након не-колико недеља ако се не кори-сте.

Они који се баве научним ра-дом тврде да између спорта и по-већања интелигенције нема ника-кве везе. Међутим, не могу да се неипирају други позитивни ефекти спорта: здравље, опште добро сећања. Спорт смањује апресију, стрес, разне блокаде и тако гле-дано, спорт је са сигурношћу оа ве-лике користи при учењу.

Омлагдина која се бави спортом сасвим јасно остварује боље ре-зультате. Експерти кажу да спорт побољшава тимски рад, дисципли-ну, издржљивост, самопоуздање, све особине које су потребне да би били успешни.

Веома често родитељи страхују да слободно време проведено на игралишту иде на штету школског градива. Оно што важи за поједин-

👉 *Најефективније учење под притиском*

Многи ученици почињу да уче за писмени испит мало пре најваљев-ног термина и тврде да се под при-тиском времена најбоље учи. То је тачно, ако постоји већ велика коли-чина предзнања – тада следи надо-градња, каже Елизабет Штерн. Са-мо онај ко чврсто стоји у некој области може да оствари високе резултате под притиском. Међу-тим, онај ко под притиском разви-шља како функционалну разношми, тај највероватније неће ништа успети.

Када се ради у учењу са разуме-вањем, тада временски притисак утиче лоше на учење. Деца најбоље уче када су опуштена и када се на-њих не врши притисак. Ученици ко-ји су у грчу, наученог памте много следије.

👉 *У мањим одељењима*

У мањим одељењима се више научи

Наставници и родитељи се томе могу противити, али бројне студи-је показују да величина одељења не игра никакаву улогу у процесу учења.

Наставницима је, додуше, на-става у већим одељењима напор-нија, али они се тада боље припре-мају за наставу, изводе је строжије и ефикасније. Школски истражи-вачи су пронашли да наставници не знају да искористе предности које пружају мала одељења. Рад у пару, групни рад и тематско повезивање више предности су одговарајуће ме-тоде за побољшавање индивидуал-ности, што педагози још увек ретко примењују у настави.

👉 *Свирање нас чини*

Свирање нас чини паметнијим

Краве воле Моцарта. Како чо-век то зна? Очигледно дају више млека ако их оставимо у штали са „Малом ноћном музиком“. Од овог, такозваног Моцарт ефекта надало се, могли би људи профитирати. Само слушање класичне музике чини бебе у мајчином стомаку нека-ко интелигентнијим. Ова теорија је одавно оборена.

Насупрот томе, одржава се упорно следећа претпоставка: ако допустимо да наша деца науче да свирају један инструмент, они ће у школи имати предност не само из музичког, него ће се то одразити и на математику. Постоје испитива-ња која одобравају овај закључак. Колико су озбиља ова истражива-ња, испитио је Рајф Шумахер, ког-нитивни научник и то је изнео у свом предавању у Берлину код Ми-нистарства образовања. Његов фа-цит гласи: „Не постоје научно држ-живи докази да је музичко вежба-

ње посебно pogodно средство за повећање интелигенције у оној ме-ри како се то наводи.“

За немузичкалну децу, која ће у нади да добију неколико додатних ИЛР поена ко-инфилити по целом гра-ду, ово су прилично добре вести. Али, онима који се толико залажу за наставу музике, ово неће дати ветар у леђа.

Музика је добра за душу, не тре-ба оправдање да би се музицирало. Родитељи који инвестирају у му-зику са циљем да су им деца успе-шнија, греше. Тачно је да је при му-зицирању мозак стално активан и то никако не може да буде штетно по дете.

Најбоље је када деца сама би-рају своје хобије према наклоности-ма и интересовањима. Играње ша-ха такође чини децу интелигентни-јима.

👉 *Интелигентна деца*

Интелигентна деца лакше уче

Међутим квоцијент интелиген-ције није пресудан за успех у шко-ли. Мотивација, труд, дисциплина, жеља, добри услови учења су исто тако важни фактори. Мање интели-гентна деца која уче надмашују ви-соко интелигентну децу која не уче.

Важније од квоцијента интели-генције је ЗНАЊЕ. Код ипрана шаха они који већ дуго играју шах су бољи од почетни-ка са високим IQ. Међутим, труд, ангажованост и знање имају грани-це. Дете са просечним квоцијентом интелигенције тешко да ће блиста-ти у теорији физике.

👉 *Никад није рано*

Никад није рано за форсирање деце

Научни истраживачи можданих активности воле да реферису о из-умирању можданих ћелија, као и о активирању многобројних можда-них прозорчића.

У Азији постоје примери где су родитељи децу у повозу форсирали на курсеве математике. Да ли деца најмањег узраста треба душевна стимулација. Елизабет Штерн и не-уроологичар Гералд Хитер кажу НЕ. Деци није потребан посебан стимулативни програм.

Да би деца била успешна по-требна им је емоционална сигур-ност (остварује се довољно пове-ћеном пажњом родитеља према де-тету). Као и довољно простора и прилика за игру. Деца су од рођења радознала и желе да сазнају. По-требно им је много времена да би испитали ствари. Веома паметан наставни материјал и педагошки вредне играчке не могу да замене искуство које деца стичу својим осетлима. Тренд да се предшкол-ска деца возе са једног курса на други, олењује невробиолог Хитер као „превише амбициозну хистер-ију“. Истраживач Штерн саветује ро-дитељима да не поступају људо. Мајке и очеви који разговарају са својом децом и одговарају на њихо-ва питања чине сасвим довољно.

👉 *Онај ко спава*

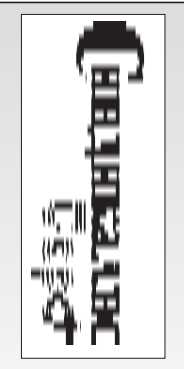
Човеков мозак никад не преста-је да буде активан. Чак и када спа-вамо, нервне ћелије су активне, оне обрађују нове информације и нове утиске. При томе мозак непрестано покушава да извуче правила која нам помажу да правилно структу-ришемо проток информација.

Док спавамо, научено се обра-ђује и меморише.

Кратак дремеж после подне и првенствено довољно дубоког сна по ноћи су веома значајни код на-порног учења. Истраживачи такође препоручују деци да пре него што оду на спавање погледају неки на-пет филм или неку узбудљиву при-чу. Постоји опасност да свежаче на-учено не допре у дуготрајно сећање, већ да буде преплављено емоцио-налним подражјаима.

Провој са немачког: **МИРЈАНА ВУЛОВИЋ**

/Крај наредном броју/

Издавач: СИНДИКАТ ОБРАЗОВАЊА СРБИЈЕ, Дечанска 14, 11000 Београд ● Главни уредник: БРАНИСЛАВ ПАВЛОВИЋ ● Уредник: САША ЛУКОВИЋ ● Редакцијски колегијум: БОРКА ВИШНИЋ и МИОДРАГ КАМПЕРЕЛИЋ ● Телефон: (011)3233-229 ● www.sind-obr.org.yu ● Е-mail: kamra@EUnet.yu ● Припрема: ДИМИТРИЈЕ ПАВЛОВИЋ ● Штампа: СИГНЕТА - Београд

СIP - каталогизација у публикацији Народна библиотека Србије Београд - Синдикално перо ISSN 1451-7574 COBISS.SR-ID 120073740

Из стране штампе